



# DİYARBAKIR'IN TARIM POTANSİYELİ VE GELİŞİMİ

**Editör**

Prof. Dr. Muzaffer DENLİ



© Copyright 2023

*Bu kitabın yayın hakları Dicle Üniversitesi Rektörlüğü'ne aittir. Kısmen veya tamamen yeniden basımı ve yeniden yayımı için Dicle Üniversitesi Rektörlüğü'nden yazılı izin alınmalıdır. Kitapta yer alan çalışmaların bilimsel sorumluluğu yazar(lar)a aittir. Kitap Dicle Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından ZİRAAT.23.012 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.*

**ISBN**

978-625-399-523-2

**Dicle Üniversitesi Adına Sahibi**

Prof. Dr. Mehmet KARAKOÇ - Rektör

**Kitap Adı**

Diyarbakır'ın Tarım Potansiyeli ve Gelişimi

**50. Yıl Etkinlikleri Proje Editörü**

Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ - Rektör Yardımcısı

**Editör**

Muzaffer DENLİ

ORCID iD: 0000-0003-0472-7082

**Kitap Proje Yürütücüsü**

Doç. Dr. Ramazan DEMİREL

**Yayın Koordinatörü**

Yasin DİLMEN

**Yayıncı Sertifika No**

47518

**Sayfa ve Kapak Tasarımı**

Akademisyen Dizgi Ünitesi

**Baskı ve Cilt**

Vadi Matbaacılık

**Bisac Code**

TEC003000

**Dicle Üniversitesi Kültür Yayınları**

Dicle Üniversitesi 50. Yıl Anısına: 33

**DOI**

10.37609/akya.2940

**Yayıncı Firma Akademisyen Yayınevi**

[www.akademisyen.com](http://www.akademisyen.com)

**Kütüphane Kimlik Kartı**

Diyarbakır'ın Tarım Potansiyeli ve Gelişimi / editör : Muzaffer Denli.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.

231 s. : rnk. res, çizelge, şekil, grafik. ; 195x275 mm.

Kaynakça ve İndeks var.

ISBN 9786253995232

1. Tarım.

**GENEL DAĞITIM**

**Dicle Üniversitesi Rektörlüğü**

21280-Diyarbakır Tel: +90 412 241 10 00 Fax: +90 412 248 82 16

E-Mail: [gensek@dicle.edu.tr](mailto:gensek@dicle.edu.tr)



## TAKDİM

**T**arım sektörü, 100. yıldönümünü kutladığımız cumhuriyetimizin kuruluşundan bugüne kadar ülkemiz nüfusunun beslenmesi, milli gelire, istihdam ve sanayiye katkısı gibi ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesinde önemli görevler üstlenmiştir. Tarımın ilk yapıldığı bölge olan Mezopotamya'nın kalbinde yer alan Diyarbakır, insanların avcılık ve toplayıcılıktan gıda üretimi amaçlı tarımsal üretime geçtikleri ve yerleşik hayata başladığı yer olması açısından da kadim bir kenttir. Baklagillerden mercimek ve yabancı buğday gibi bitkilerin ilke kez tarıma alınması, koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların evcilleştirilmesi insanlık ve bilim dünyasına önemli kazanımlar sağlamıştır. Diyarbakır'da tarım, bölgenin ekonomisi ve toplumun yaşam tarzı için büyük bir öneme sahiptir.

Verimli topraklara sahip olan Diyarbakır ili, Dicle Nehri'nin sulama imkânları ile zenginleşen topraklar, tarımsal üretim için uygun bir ortam sunarak çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır. Sahip olduğu farklı iklim koşulları sayesinde kuraklığa dayanıklı bitkiler başta olmak üzere buğday, arpa, mercimek, nohut, pamuk, üzüm, nar, zeytin gibi ürünler başta olmak üzere çeşitli tarım ürünlerinin üretimi yaygın bir şekilde yapılabilmektedir. İlin sahip olduğu su kaynakları ve sulama projeleri, tarımın sürdürülebilirliği için önemli bir rol oynamaktadır. Sulama, tarım verimliliğini artırarak çiftçilere daha fazla gelir elde etme imkânı sunmaktadır. Tarım, yerel halkın geçim kaynağı olmanın yanı sıra, şehrin kültürel zenginliğine de katkıda bulunmaktadır.

Dicle Üniversitesi'nin 50. yıl etkinlikleri kapsamında geniş bir yelpazede ve çeşitli kategorilerde hazırlanan eserlerden birisi de "Diyarbakır'ın Tarım Potansiyeli ve Gelişimi" kitabı projesidir. Söz konusu projede birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Diyarbakır şehrimizin mevcut tarım potansiyelinin ortaya konulması ve geliştirilmesine yönelik stratejilerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Kitap Diyarbakır'ın tarım potansiyelini ortaya koymak ve güncel bilimsel yöntemler ile tarımın gelişmesine katkı sunmak amacıyla hazırlanmış projenin bir ürünüdür.

Diyarbakır şehrine karşı bir vazife ifası olarak gördüğümüz bu projede emeği geçen 50. Yıl Etkinlikleri proje editörü sayın Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız'a, "Diyarbakır'ın Tarım Potansiyeli ve Gelişimi" kitabı editörü sayın Prof. Dr. Muzaffer Denli 'ye ve kitap yazarlarına teşekkür ediyoruz.

*Prof. Dr. Mehmet KARAKOÇ*  
*Dicle Üniversitesi Rektörü*

# ÖNSÖZ

**T**arım, insanlık tarihindeki en eski ve kritik faaliyetlerden biridir. Tarımsal üretim faaliyeti hem gelir kaynağı hem de gıda arzı ve diğer birçok sektöre girdi sağlaması bakımından son derece önemli bir faaliyet olup, dünyanın her yerinde özel önem verilen bir sektör haline gelmiştir. Diyarbakır ilimizin tarım potansiyeli ve gelişimini ortaya koymak için hazırlanmış bu kitap aynı zamanda tarımın temel unsurlarını anlamak, modern tarım uygulamalarını keşfetmek ve geleceğin tarımı için bir vizyonu oluşturmak isteyen herkes için bir rehberdir.

Son yıllarda dünya genelinde yaşadığımız pandemi vakası (Covid,19) gıda üretimi yanında kaliteli ve güvenilir gıda tüketiminin insan beslenmesinde ve sağlığını korumada ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Dünya genelinde yaşadığımız küresel ısınma ise yaşamımızın her alanına tesir etmiş, tarımsal üretimi de etkilemiş ve bu alanda stratejiler geliştirilmesini gerekli hale getirmiştir. Bu bakış açısıyla modern ve inovatif tarım teknikleri kullanılarak tarımsal üretkenliği artırmak, su kaynaklarının daha etkin ve etkili kullanımını sağlamak, organik ve biyolojik yöntemlerle toprak sağlığını korumak tarım bilimimizin öncelikleri olmuştur.

Diyarbakır konumu itibarıyla tarih boyunca ilk tarım topluluklarından günümüze insanlığın toprakla derin bağ kurduğu kültürel ve ekonomik dönüşümlere öncülük ettiği bir şehirdir. Dicle Üniversitesi'nin 50. yıl etkinlikleri kapsamında hazırlanan bu kitapta, Diyarbakır'ın mevcut bitkisel ve hayvansal üretim bilgileri, üretim deseni ve şekilleri, tarımsal mekanizasyona ve tarım makinaları imalat sanayisi ve teknolojileri su kaynakları ve sulama sistemleri hakkındaki bilgilere ulaşabileceksiniz. Ayrıca, günümüze kadar başta Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından gerçekleştirilmiş bilimsel çalışma sonuçları olmak üzere il ve bölge için verimliliği artırarak tarımsal sürdürülebilirliği sağlamak adına önerilen modern, inovatif tarımsal üretim ve teknoloji strateji önerilerini de bulabileceksiniz

Çalışmanın Diyarbakır'ımız tarımına katkı sunarak sürdürülebilir, çevre ile dost, verimli tarımsal üretim teknik ve yöntemlerinin kullanılmasına vesile olmasını diliyor, başta çiftçilerimiz olmak üzere, tarım kurum ve kuruluşları ile ilgi duyan tüm hemşerilerinize yarar getirmesini temenni ediyorum.

*Prof. Dr. Muzaffer DENLİ*  
*Aralık 2023- Diyarbakır*

<b>Bölüm 1</b>	Tarımın Diyarbakır Ekonomisindeki Yeri ve Önemi.....1 <i>Abdurrahman KARA</i>	
<b>Bölüm 2</b>	Diyarbakır'ın Su Kaynakları, Tarımsal Sulamanın Dünü, Bugünü ve Gelecek Projeksiyonları ..... 29 <i>Neşe YAMAN</i>	
<b>Bölüm 3</b>	Diyarbakır İli Bitkisel Üretim Deseni ve Şekilleri..... 45 <i>Remzi EKİNCİ</i>	
<b>Bölüm 4</b>	Diyarbakır İli Bağcılık Potansiyeli ve Gelişimi ..... 57 <i>Hüseyin KARATAŞ</i> <i>Gültekin ÖZDEMİR</i> <i>Dilek DEĞİRMENCİ KARATAŞ</i>	
<b>Bölüm 5</b>	Diyarbakır'da Meyvecilik..... 73 <i>Zafer AKTÜRK</i>	
<b>Bölüm 6</b>	Diyarbakır'ın Sebzeçilik Potansiyeli ..... 85 <i>Vedat PİRİNÇ</i> <i>Erhan AKALP</i>	
<b>Bölüm 7</b>	Diyarbakır ve Gap Bölgesinde Bitki Koruma ..... 93 <i>Abuzer SAĞIR</i>	
<b>Bölüm 8</b>	Diyarbakır'daki Tarımsal Mekanizasyon ve İmalat Sanayinin Mevcut Durumu ..... 115 <i>Ahmet Konuralp ELİÇİN</i>	
<b>Bölüm 9</b>	Diyarbakır'ın Hayvancılık Potansiyeli..... 129 <i>Muzaffer DENLİ</i> <i>Hasan Hüseyin İPÇAK</i>	
<b>Bölüm 10</b>	Diyarbakır'ın Hayvancılık Sanayisi ..... 147 <i>Hasan Hüseyin İPÇAK</i> <i>Muzaffer DENLİ</i>	
<b>Bölüm 11</b>	Diyarbakır'da Yem Sektörünün Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri ..... 173 <i>Ramazan DEMİREL</i>	
<b>Bölüm 12</b>	Diyarbakır'da Manda Yetiştiriciliği ..... 185 <i>Muhittin TUTKUN</i>	
<b>Bölüm 13</b>	Diyarbakır'da Arı Yetiştiriciliği ..... 205 <i>Halit Deniz ŞİRELİ</i>	

# YAZARLAR

---

**Prof. Dr. (Emekli) Abuzer SAĞIR**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü

**Prof. Dr. Muzaffer DENLİ**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü

**Prof. Dr. Gültekin ÖZDEMİR**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü

**Prof. Dr. Hüseyin KARATAŞ**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü

**Prof. Dr. Ahmet Konuralp ELİÇİN**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Makinaları ve Teknolojileri Mühendisliği Bölümü

**Doç. Dr. Abdurrahman KARA**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

**Doç. Dr. Neşe YAMAN**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü

**Doç. Dr. Remzi EKİNCİ**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü

**Doç. Dr. Dilek DEĞİRMENCİ KARATAŞ**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü

**Doç. Dr. Ramazan DEMİREL**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü

**Doç. Dr. Muhittin TUTKUN**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü

**Doç. Dr. Halit Deniz ŞİRELİ**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü

**Dr. Öğr. Üyesi Zafer AKTÜRK**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü

**Dr. Öğr. Üyesi Vedat PİRİNÇ**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü

**Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin İPÇAK**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü

**Arş. Gör. Erhan AKALP**

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü